

bibliotheca regia antiquissimos Evangeliorum libros manuscriptos, in quibus pius erat frequenter Christus crucifixus et semper cum quatuor clavibus.

Porro lignum oblongum supra transversum aliquantulum eminuisse, tradit Sanctus Augustinus, et Sanctus Gregorius Nyssenus: (*Epist. 1. Serm. 1. de Res.*) et ex Apostolo id colligi posse videtur. Cum enim Apostolus ad Ephesios scribit: *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum* (*Eph. III.*), satis aperte describit figuram crucis, quæ quatuor habet extrema: latitudinem, in ligno transverso; longitudinem in oblongo; altitudinem in ea parte oblongi, quæ exstat atque eminet supra transversum, et profundum in ea parte quæ sub terram absconditur. Hoc genus tormenti non casu neque invitus Dominus noster subivit, sed ab ipsa æternitate prælegit, ut Sanctus Augustinus docet. (*Epist. 120.*) Idque ex illo Actorum Apostolico testimonio: *Hunc defuncto consilio, et præscientia Dei, traditum, per manus iniquorum affligentis interemistis.* (*Act. II.*) Et ideo Christus ipse initio prædicationis Nicodemo dixit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto; ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* (*Jo. III.*) Et sæpe Apostolus de sua cruce loquens ad imitandum hortabatur, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me.* (*Matth. XVI.*)

Cur autem hoc supplicium Dominus elegerit, ille solus proprie novit qui elegit. Sed tamen non desunt mysteria, quæ sancti Patres exogitaverunt et nobis scripta reliquerunt. (*Lib. v.*) S. Irenæus libro paulo ante notato scribit, duo crucis brachia sub uno titulo convenire, in quo scriptum erat Jesus Nazarenus Rex Judeorum, ut intelligeremus duos populos, Hebraicum et Gentilem qui antea divisi erant, in unum corpus, sub uno capite Christo aliquando fuisse jungen-

dos. S. Gregorius Nyssenus in Oratione de resurrectione scribit (*Orat. 1.*) partem crucis, quæ cœlum respicit, significare per crucem, quasi per clavem cœlum aperiri; partem vero quæ ad centrum mundi vergit, significare, spoliandum fuisse infernum a Christo, cum ad eum descendisset, duo crucis brachia, quæ ad orientem et occidentem porrigitur, repurgationem mundi totius per Christi sanguinem futuram significare. Sancti vero Hieronymus in *Epist. ad Ephesios*, Augustinus ad *Honoratum*, et Bernardus de consideratione (*Epist. 120. Lib. v.*) præcipuum crucis mysterium ab Apostolo breviter attingi docent in verbis illis, *Quæ sit latitudo, et longitudo et sublimitas, et profundum.* (*Eph. III.*) Significentur autem in his verbis primam attributa Dei; in altitudine potentia, in profundo sapientia, in latitudine bonitas, in longitudine æternitas. Deinde virtutes Christi patientis, in latitudine charitas, in longitudine patientia; in altitudine obedientia, in profundo humilitas. Denique virtutes hoc tempore necessariæ iis, qui salvantur per Christum; in profundo, fides, in altitudine, spes, in latitudine, charitas, in longitudine, perseverantia. Ex quibus intelligimus, solam charitatem, quæ merito dicitur regina virtutum, ubique locum habere, in Deo, in Christo, et in nobis: reliquas virtutes, alias esse in Deo, alias in Christo, alias in nobis. Proinde mirum non est, si in ipsis Christi novissimis verbis quæ nunc explicanda suscepimus, primum locum obtineat charitas.

Nos igitur primum explicabimus tria prima verba, quæ dicta sunt a Christo circa horam sextam, antequam sole obscurato tenebræ fierent super omnem terram. Deinde considerabimus ipsam solis defectionem; et tunc veniemus ad explicanda reliqua verba Domini, quæ prolata fuerunt circa horam nonam, ut scribit S. Matthæus, capite xxvii. videlicet recedentibus tenebris, et morte Christi propinquante, vel potius imminente.

DE SEPTEM VERBIS

A CRISTO IN CRUCE PROLATIS

LIBER PRIMUS

CAP. I.

Explicatur ad litteram verbum primum: Pater dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt. Luc. xxiii.

Christus Jesus Verbum æterni Patris, et de quo idem Pater aperte dixit, *Ipsum audite* (*Matth. xvii. Matth. xxiii.*) et qui de se aperte pronuntiavit, *Magister vester unus est Christus*, ut officio suo plenissime satisfaceret, non solum vivens a docendo nunquam cessavit, sed etiam moriens ex cathedra crucis verba pauca, sed ardentia, sed utilissima, sed efficacissima prædicavit, et plane dignissima, quæ a Christianis omnibus in intimo cordis recipiantur, et custodiantur, et examinentur: et re ipsa ac factis adimpleantur. Prima sententia hæc est: *Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.* (*Luc. xxiii.*) Quam sententiam, tamquam vere novam et insolitam, voluit Spiritus sanctus prædici ab Isaia Propheta in illis verbis, *Et pro transgressoribus rogavit.* (*Isai. lxi.*) Quam vere autem dixerit Apostolus Paulus, *Charitas non querit, quæ sua sunt* (*I Cor. xiii.*), ex ordine harum sententiarum facile potest intelligi. Siquidem ex numero harum sententiarum, tres ad bonum aliorum pertinent, tres ad bonum proprium, una est communis. Sed prima cura Domino fuit de aliis, postrema de se.

Ex primis autem tribus sententiis, quæ ad alios pertinent, prima dirigitur ad inimicos, secunda ad amicos, postrema ad consanguineos. Cujus ordinis hæc est ratio: quoniam Charitas primum succurrit magis egentibus; et qui tunc magis egebant, inimici erant, et nos quoque tanti Magistri discipuli, magis

egebamus, ut nos institueret de dilectione inimicorum, quæ difficilior, et rarior est, quam de dilectione, amicorum vel consanguineorum, quæ facilissima est, et nobiscum quodam modo nascitur, et nobiscum crescit, et sæpe plus quam oportet, invalescit. Ait igitur Evangelista: *Jesus autem dicebat.* Illud Autem, designat tempus et occasionem orandi pro inimicis: atque opponit verba verbis, et operibus opera; ac si diceret Evangelista: illi Dominum crucifigebant, et vestes ejus, ipso aspiciente, inter se dividebant; alii irridebant, et infamabant, quasi seductorem et mendacem: ille autem cum hæc videret et audiret et dolor atrocissimus esset ob manus et pedes recens crudelissime perforatos, reddens bona pro malis dicebat: *Pater dimitte illis.*

Patrem appellat, non Deum, aut Dominum, quia intelligebat, in hac causa opus esse benignitate Patris, non severitate Judicis: et quia ad Deum flectendum, sine dubio iratum ob tam ingentia scelera, opus erat amabile nomen Patris obicere. Itaque illud, *Pater*, hoc significare videtur: Ego Filius tuus, qui patior, ignosco, ignosce et tu Pater. Mihi Filio tuo dona hæc offensivonem, quamvis isti non mereantur. Memento etiam, te quoque esse Patrem istorum per creationem, qua eos fecisti ad imaginem et similitudinem tuam. Ostende igitur in illos paternam charitatem tuam, quoniam etsi mali sunt, tamen filii sunt.

Dimitte. Hæc vox continet summam petitionis, quam Filius Dei, tamquam advocatus inimicorum suorum Patri suo representat. Potest autem illud verbum *Dimitte*, referri tum ad poenam, tum ad culpam. Si referatur ad poenam, exaudita fuit hæc oratio, quia

cum mererentur Judaei propter hoc scelus stalin gravissime puniri, vel ignis de caelo cadente consumi, vel diluvio aquarum perire, vel ferro et fame exterminari, dilata fuit poena hujus peccati ad annos quadraginta, et si interim gens illa penitentiam egisset, salva incolumisque mansisset: sed quia penitentiam non egit, immisit in eos Deus exercitum Romanorum, Vespasiano imperante, qui civitatem primariam evertit, et gentem Judaeorum partim fame in obsidione, partim gladio capta, civitate, necavit, partim vendidit, partim captivos abduxit, partim in varias terras et loca dispersit. (*Math. xx. Matth. xxii.*) Quod ipsum Dominus primum per parabolam vineae, et Regis facientis nuptias filio suo; et similitudinem ficulneae infertuosa: deinde etiam disertis verbis, in die palmarum, flendo et lamentando praedixit. (*Luc. xix.*) Quod vero ad culpam attinet, exaudita fuit oratio, quia multa per hujus orationis meritum data est a Deo gratia compunctionis et respicientiae. (*Luc. xxiii.*) Inter quos illi sunt, qui *Percutientes pectora sua revertebantur*, et centurio qui dicebat: *Verè Filius Dei erat iste.* (*Math. xxvii.*) et plurimi, qui paulo post ad Apostolorum praedicationem convertebantur, et confitebantur quem negaverant, et adorabant quem despexerant. Cur autem non omnibus conversionis gratia data sit, ratio est, quia oratio Christi conformis erat sapientiae et voluntati Dei. Quod aliis verbis scribit S. Lucas in Actis Apostolorum, cum dicit: *Crediderunt quotquot erant praedesignati ad vitam aeternam.* (*Act. xiii.*)

Illis. Per hanc vocem significantur ii, quibus indulgentiam Christus oravit. Et quidem primi videntur illi esse, qui Christum re ipsa cruci affixerunt, et ejus vestimenta inter se dividerunt: deinde omnes illi, qui causa passionis Dominicae fuerunt, ut Pilatus, qui sententiam tulit, ut populus, qui clamavit: *Tolle, tolle, crucifige eum*: ut Principes Sacerdotum et Scribae, qui eum falso accusaverunt, ac, ut altius ascendamus, ipse etiam primus homo, et ejus omnis posteritas, qui peccando causam passioni Christi dederunt. Itaque inimicis suis omnibus veniam petit ex cruce Dominus. Inter inimicos autem nos omnes eramus, dicente Apostolo, *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus.* (*Rom. v.*) Itaque nos omnes, etiam antequam nati essemus, numerati sumus in sacratissimo illo Memento, at

sic loquar, quo summus Pontifex Christus oravit in Missa illa sacrosanctissima, quam in ara crucis peregit. Quid ergo retribuere Domino, anima mea, pro omnibus, quae retribuit tibi, etiam antequam esses? vidit plus Dominus, te quoque inter inimicos suos aliquando futuram: et te non quarente neque petente, pro te ad Patrem oravit, ut tibi non imputaretur stultitia. An non et re oporteret semper meminisse tam dulcis patroni, et omnibus viribus laborare, ut nulla te praeteriret occasio illi serviendi? An non etiam par esset, ut tanto exemplo permotus discere et tu non solum inimicis tuis facile ignoscere, et pro eis orare, sed etiam quotquot poteris ad idem faciendum adducere? Omnino ita est, et hoc ipsum facere cupio et statuo modo qui dedit tam insigne exemplum, porrigat etiam ex eadem pietate sua ad opus tam grande efficac auxilium.

Non enim sciunt quid faciunt. Ut videretur rationabilis intercessio, extenuat vice excusat Christus delictum inimicorum suorum, eo modo quo potuit. Excusare certe non poterat injustitiam in Pilato, neque crudelitatem in militibus, neque invidiam in principibus Sacerdotum, neque stultitiam et ingratitude in populo, neque falsa testimonia in pejerantibus. Hoc solum restabat, ut excusaret in omnibus ignorantiam. Vere enim, ut Apostolus loquitur, *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.* (*Cor. ii.*) Sed quamvis neque principes Sacerdotum, neque populus, neque ministri cognovissent, Christum esse Dominum gloriae, cognovit tamen Pilatus, illum fuisse virum justum et sanctum, et a principibus Sacerdotum per invidiam traditum: et agnoverunt principes Sacerdotum, illum vere esse Christum in lege promissum, ut S. Thomas (*In comment. ad ii. cap. prioris ad Cor.*) docet, quia negare non poterant, neque negabant, cum multa signa faceret, quae Messiam facturum fuisse Prophetas praedixerant. Cognovit denique populus, Christum sine causa justa damnari; palam clamante Pilato, *Nulam causam mortis invenio in eo.* (*Luc. xxiii.*) et, *Innocens ego sum a sanguine justorum.* (*Math. xxvii.*) Quamvis autem non cognoverint Judaei, sive principes, sive populi, Christum esse Dominum gloriae, tamen cognoscere potuissent, nisi malitia excecasset corda illorum. Sic enim loquitur S. Joannes. *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, quia dixit Isaias: Exceca cor*

populi hujus et aures ejus aggravata, et oculos ejus claudere, ne forte videat oculis suis et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum. (*Jean. xii.*) Neque vero excecato excusat excecato, quia voluntaria, et concomitans est, non praecedens. Ad quem modum illi etiam, qui ex malitiis peccant, laborant semper ignorantia aliqua, quae tamen non excusat, quia non praecedit, sed comitatur. Vere enim Sapiens dicit: *Errant qui operantur malum.* (*Prov. xiv.*) Et vere etiam Philosophus dicit: « Omnis malus ignorans. » Et de omnibus peccantibus vere dici potest: *Non sciunt quid faciunt.* Nemo enim potest velle malum sub ratione mali, quia voluntatis objectum non est res bona vel mala, sed solum bona, atque idcirco qui eligunt malum, semper eligunt sub ratione boni representatum, immo etiam sub specie maximi boni, quod tunc obtinere possit. Cujus rei causa est perturbatio partium inferioris, quae offundit tenebras rationi, et facit, ut non discernat nisi id parum boni, quod est in ea re, quae appetitur. Qui enim eligit adulterium vel furtum facere, nunquam eligeret, nisi attenderet ad bonum delectationis vel lucri, quod est in adulterio vel furto; et nisi oculos mentis clauderet ad malum turpitudinis vel injustitiae, quae est in adulterio vel furto. Itaque similis est omnis qui peccat, homini, qui ex alto semetipso in fluvium praecipitare cupiens, ante claudit oculos, ac postea semet in flumen projicit. Sic igitur omnis qui malo agit, odit lucem, et ignorantia voluntaria laborat, quae non excusat, quia voluntaria est. At si non excusat, cur Dominus ait: *Dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt?* Ad hoc responderi potest, verba Domini primum intelligi posse de crucifixoribus, quos probabile est, penitus ignoravisse Christi non solum divinitatem, sed etiam innocentiam: et simpliciter functos officio suo. Pro his ergo verissime Dominus dixit: *Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt.*

Deinde si intelligantur de nobis, qui nondum eramus; vel multis peccatoribus absentibus, qui vere aescientibus quid tunc Hierosolymis ageretur; verissime Dominus dixit: *Non sciunt quid faciunt.* Denique si intelligantur de iis, qui praesentes erant, et Christum esse Messiam, vel innocentem hominem non ignorabant, tunc dicendum erit, Christi charitatem tantam fuisse, ut peccatum inimicorum suorum extenuare voluerit, eo mo-

do quo poterat. Quamvis enim ignorantia illa simpliciter non excuset: tamen rationem aliquam quamvis tenuem, excusationis habere videtur; quia gravius peccasset si omni prorsus ignorantia caruissent. Et quamvis non ignoraret Dominus excusationem illam non tam excusationem, quam umbram excusationis esse: voluit tamen illam afferre, ut ex ea intelligeremus bonam ejus voluntatem erga peccatores, et quam avidè arripisset, excusationem meliorem etiam pro Caipha et Pilato, si ulla melior et rationabilior inveniri potuisset.

CAP. II.

De primo fructu primi verbi in cruce prolati.

Explicavimus quae sit sententia primi verbi a Christo in cruce prolata; nunc fructus aliquos, eosque optimos, et nobis omnibus utilissimos ex eo verbo decerpere meditando curabimus. Primum omnium ex hac prima parte concionis Christi in cathedra crucis habitus discimus, charitatem Christi ardentioris fuisse, quam nos intelligere vel cogitare possimus. Atque hoc est, quod Apostolus ad Ephesios scribens ait: *Scire etiam supereminentem scientiam charitatem Christi.* (*Eph. iii.*) Significat enim eo loco Apostolus, per mysterium crucis, posse nos discernere, magnitudinem charitatis Christi tantam esse, ut superemineret scientiam nostram; cum sit major, quam ut nos eam cognitione apprehendere valeamus. Nos enim cum uno aliquo gravi dolore cruciamur, sive dentium, sive oculorum, sive capitis, sive alterius membri, ita in illo tolerando occupamur, ut nihil aliud cogitare possimus: id est neque visitationes amicorum, neque negotiorum tractatores admittimus. Christus autem crucifixus, coronam spineam in capite gerebat, ut satis aperte docent antiquissimi scriptores (*Lib. contra Judaeos c. 13. Tract. 25.*), Tertullianus Latinus libro contra Judaeos, et Origenes Graecus in Mattheum: proinde caput ad crucem sine dolore applicare sive admove non poterat. Manus ejus et pedes clavi tenebant, ex quorum tebratione dolorem acerbissimum et continuam Dominus hauriebat. Corpus nudum, et multa flagellatione et longis itineribus fatigatum, ad ignominium et frigus publice expositum, et pondere suo manuum et pedum vulnera

cum immani et perpetuo cruciata divexans, pio Domino multos simul dolores, et quasi cruces plurimas afferebat. Et tamen, o charitas vere scientiam nostram superans, his omnibus contemptis, quasi nihil ipse pateretur, de sola inimicorum suorum salute sollicitus, et impendens illis periculum avertere cupiens ad Patrem clamat, *Pater, dimitte illis*. Quid faceret, si scelesti illi homines persecutionem injuste paterentur, non facerent? si amici, si consanguinei, si filii, non hostes, non proditores, non scelestissimi parricidæ fuissent? Vere, benignissime Jesu, charitas tua scientiam nostram vincit. Video enim cor tuum, inter tot procellas injuriarum et passionum, quasi scopulum in medio mari fluctibus undique assidue pulsatum; et immotum tamen et pacificum. Aspicias enim hostes illos tuos, crudelēs, qui post tot mortalia inflictæ vulnera patientiam tuam irident, et lætantur cum malefecerint: aspicias, inquam, non ut inimicus inimicos ferocientes; sed ut pater filios vagientes, vel ut medicus ægrotos ex gravi morbo delirantes; ideo non eis irascaris, sed eorum misereris; et omnipotenti Patri curandos sanandosque commendas. Hæc enim vis est veræ charitatis, ut cum omnibus pacem habeat, nullos reputet inimicos, sed et cum iis, qui oderunt pacem, vivat pacifice.

Atque hoc est, [quod in Cantico amoris de virtute perfectæ charitatis prædicatur: *Aquæ multe non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam*. Aquæ multæ passionēs multæ sunt, quas nequitia spirituales, quasi tartaræ procellæ, per Judæos et gentiles, quasi nubes odiorum gravidas, in Christum effuderunt: sed tamen diluvium istud aquarum, id est, penarum, non potuit extinguere incendium charitatis, quod ardebat in pectore Christi. Ideo Christi charitas in diluvio illo aquarum multarum eminebat, et ardebat, dicens: *Pater, dimitte illis*: Nec solum aquæ illæ multæ non potuerunt extinguere charitatem Christi; sed neque deinceps flumina persecutionum obruere potuerunt charitatem membrorum Christi. Ideo paulo post charitas vere Christiana ardens in pectore sancti Stephani non potuit extinguī ab imbre lapidum, sed exarsit, et clamavit: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*. (Act. vii.) Ac deinceps Christi perfectæ atque invictæ charitatis, propagata in multis millibus san-

ctorum Martyrum et Confessorum, ita pervenit adversus flumina persecutorum (tum invisibilium, tum visibilium, ut vere dici possit usque ad mundi consummationem, neque flumina passionum obruent incendium charitatis.

Ac ut ab humanitate Christi ad divinitatem ejus ascendamus, magna fuit Christi hominis charitas erga crucifixos suos; sed major fuit erga eosdem et postea erit usque ad mundi consummationem charitas Christi Dei, et Patris ejus, ac Spiritus sancti erga homines, qui cum ipso Deo inimicitias gerunt; et si possent, deturbarent eum de celo, et in crucem agerent, atque occiderent. Quis cogitando assequi poterit charitatem Dei erga homines ingratos et malos? Angelis peccantibus non peperit Deus, neque locum penitentia indulsit (II. Petr. ii.): homines peccantes et blasphemantes, et ad Diabolum hostem Dei deficientes patienter sæpe tolerat; nec solum tolerat, sed interim pascit ac nutrit, quin etiam sustentat ac portat: *In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus* (Act. xvii.), ut Apostolus loquitur. Nec solum boni ac justī, sed etiam ingrati et mali, ut Dominus loquitur apud Lucam. (Luc. vi.) Nec solum bonus Dominus noster nutrit et pascit, sustentat et portas inimicos suos; sed etiam sæpe cumulat beneficiis, ornat ingenio, divitiis auget, evehit ad honores, sublimat ad regna: atque interim patienter expectat, ut revertantur a via iniquitatis et perditionis.

Ac ut cætera omitamus, quæ infinitam orationem desiderarent, si de charitate Dei in homines malos, atque inimicos divinæ majestatis, omnia, quæ dici possent, enumerare vellemus, Christi beneficium solum, de quo nunc agimus, consideremus. Nonne *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*? (Joan. iii.) Mundus inimicus Dei est, nam in maligno positus est, ut loquitur S. Joannes. (I. Joan. v.) Et *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo, ut idem ipse testis est*. Et, *Amicitia hujus mundi inimica est Dei*. (I. Joan. ii.) Et, *Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur* (Jac. iv.), ut scribit Sanctus Jacobus. Deus igitur diligens mundum, inimicum suum dilexit; sed ut faceret amicum. Nam ideo misit ad illum Filium suum, qui est *Princeps pacis* (Isa. ix.) ut per eum reconciliaretur mundus Deo. Ideo enim nascente Christo cecinerunt An-

geli *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax*: (Luc. ii.). Itaque Deus dilexit mundum inimicum, ut per Christum offerret illi reconciliationem, et reconciliatus evaderet supplicium debitum inimico. Mundus Christum non recepit, auxilium culpam, insurrexit in Mediatorem; inspiravit Deus Mediatori ut redderet bona pro malis, et rogaret pro persecutoribus: rogavit, *Excelsus est pro sua reverentia*. (Hebr. v.) Expectavit Dei patientiam, ut mundus per Apostolorum prædicationem penitentiam ageret: et qui penitentiam egerunt, indulgentiam acceperunt, qui non egerunt, tandem post longam Dei patientiam justo Dei judicio exterminati sunt. Vere igitur ex hoc primo Christi verbo discimus supereminentem scientiæ charitatem Christi: discimus quoque supereminentem scientiæ charitatem Dei Patris, qui *Sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. (Joan. iii.)

CAP. III.

De altero fructu ejusdem primi verbi a Christo in cruce prolati.

Alter fructus, et quidem valde salutaris omnibus gustantibus eum erit, si discant homines acceptas injurias facile condonare, ac per hoc amicos sibi ex inimicis facere. Ad hoc autem persuadendum satis magnum argumentum esse debet exemplum Christi, et Dei. Nam si Christus crucifixoribus ignovit, et pro eisdem oravit: cur id non faciet Christianus? Si Deus creator, qui posset, ut Dominus et Jdex, statim ultionem sumere de peccatoribus tamen expectat ut peccator ad penitentiam redeat; et ad pacem et reconciliationem invitat, paratus ignoscere iis, qui majestati suæ injuriam fecerunt: cur id non faciet creatura? Adde, quod injuriæ condonatio non caret ingenti præmio. Scriptum est in historia de vita et obitu sancti Engelberti Archiepiscopi Coloniensis (Vide apud Sur. die 7. Novembris.) quod cum ille in itinere positus ab inimicis suis occideretur, et ille in corde suo diceret: *Pater ignosce illis*, revelatum de eo fuit, quod ob illam unam actionem, Deo supra modum gratam, non solum anima illa subito ab Angelis suscepta in cælum delata fuerit, sed etiam inter choros Mar-

tyrum acceperit, et multis post obitum miraculis claruerit.

O si scirent homines Christiani, quam facile possent, si vellent, incomparabilibus thesauris ditari; et quam illustres bonorum et gloriæ titulos promereri, si vellent perturbationibus animi sui dominari, et breves ac parvas injurias excelso animo præterire: certe non tam duri et inexorabiles essent ad injurias condonandas, vel tolerandas. Sed, inquam, videtur omnino juri naturæ adversari, quod quis injuste se conculcari, et verbis aut factis violari patitur: videmus enim animantia bruta, quæ solo naturæ instinctu ducuntur, in bestias inimicas, ubi eas conspexerint, acriter insinire, easque morsibus vel calcibus insilere. Experimur et ipsi in nobis, cum forte in inimicum nostrum incidimus, continuo accendibilem ebullire sanguinem, vindictæ cupiditatem naturaliter exoriri. Fallitur omnino qui sic ratiocinatur, et confundit justam defensionem cum ultione injusta.

Defensio justa reprehendi non potest: et hoc est quod natura ipsa docet, vim vi repellere; non acceptam injuriam vindicare. Repugnare ne injuria sibi fiat, nemo prohibet: sed acceptam injuriam ulcisci, lex divina vetat, id enim non ad privatos homines, sed ad publicum magistratum pertinet, et quia Deus Rex regum est, ideo clamat et dicit: *Mihi vindicta, et ego retribuam*. (Deut. xxxii, Rom. xii., Heb. x.)

Quod autem bestia in bestias inimicas naturaliter irruant, ex eo nascitur quod bestia sint, et discernere nequeant inter naturam, et vitium naturæ. Homines autem, qui ratione præditi sunt, separare debent naturam, sive personam, quæ a Deo creata bona est, et vitium sive peccatum, quod malum est, et a Deo non prodiit. Proinde debet homo, cum injuriam accepit, diligere personam, et odisse injuriam; nec tam irasci homini inimico, quam misereri, et imitari medicos, qui diligunt ægrotos, et ideo diligentissime curant, sed odio habent morbum, et ad eum expellendum et destruendum, atque ad nihilum redigendum, pro viribus incumbunt. Atque hoc est, quod Magister et medicus animarum Christus docuit, cum ait: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persecutoribus, et calumniatoribus vos*. (Math. v.) Neque similis fuit Magister noster Christus Scribis et Phariseis, qui se-

dentes super cathedram Moysis docebant (*Math. xxiii.*), et non faciebant: sed sedens in cathedra sanctæ crucis, quod docuit, fecit: dilexit enim inimicos suos, et pro iis oravit dicens: *Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.* Quod vero etiam in hominibus sanguis bullire incipiat, cum eos, a quibus injuriam acceperant, vident, ratio est, quia sunt homines animales, et nondum didicerunt motus partis inferioris, quæ nobis cum bestiis communis est, fræno rationis coercere: Qui enim spirituales sunt et motibus corporis non subjacere, sed præsepe noverunt, non irascuntur inimicis, sed miserentur, et beneficiis illos ad pacem atque concordiam allicere student.

At hoc, inquit, nimis difficile est et durum, præsertim hominibus, qui nobiliter nati, de honore solliciti esse debent. Immo vero facile est (*Math. xi.*), nam jugum Christi, qui legem istam sæcularibus suis imposuit, suave est, et onus ejus leve, ut Evangelia testantur: *Et mandata ejus gravia non sunt,* ut Sanctus Joannes affirmat. (*I. Joan. v.*) Quod si difficulta et gravia nobis videntur id nobis accidit, quia charitas Dei modica aut nulla in nobis est: nihil enim est difficile charitati, dicente Apostolo: *Charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* (*I. Cor. xiii.*) Neque solus Christus inimicos dilexit, quamvis in hac re super omnes emineat: nam in lege nature Sanctus Patriarcha Josephi inimicos suos, a quibus venditus fuit, mirifice dilexit. (*Gen. xlv.*) Et in lege scripta David Saulem inimicum patientissime tulit, a quo longo tempore quesitus est ad mortem, et ipse contra, cum posset Saule necem inferre, semper abstinuit. (*I. Reg. iv.*) In lege autem gratiæ, Christi exemplum sequutus est Stephanus protomartyr, qui cum lapidaretur, orabat dicens: *Domine ne statuas illis hoc peccatum.* (*Act. vii.*) Et Sanctus Jacobus Apostolus, et Episcopus (*Euseb. in hist. lib. ii. cap. 21.*) Jerosolyma, qui a Judæis de loco sublimi defectus, ac morti proximus clamabat: *Domine, da illis veniam, quia nesciunt quid faciunt.* Et Apostolus Paulus (*I. Cor. iv.*) de se, et de Coepostolis suis dicit: *Maledicimur, et benedicimur, persecutionem patimur, et sustinemus: blasphemamur, et obsecramur.* Denique Martyres plurimi et innumerabiles alii, Christi exemplum secuti, hoc mandatum facile imple-

verunt. Sed inquit adhuc alii; non nego, ignoscendum esse inimicis; sed tempore suo, cum videlicet recesserit memoria acceptæ injuriæ, et animus a turbatione illa conquieverit. Sed quid, si interim rapiaris ex hac vita, et sine veste charitatis inveniaris, et dicatur tibi, *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* (*Math. xxii.*) Nonne tunc obmutesces, et audies sententiam Domini dicentis: *Ligatis manibus, et pedibus ejus projicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus et stridor dentium?* quin potius solerter attendis, et imitaris exemplum Domini tui, qui illo ipso tempore, quo accipiebat injuriam, et stillabant manus et pedes ejus recentis sanguine, et totum corpus ejus acerbissimis doloribus torquebatur, dicebat Patri: *Pater, dimitte illis.* Hic est verus et unicus magister, quem omnes audire debent, qui in errore induci non volunt: de hoc Deus Pater de cælo pronuntiavit: *Ipsam audite.* (*Math. xvii.*) In hoc sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei: (*Col. i.*) Certe si Salomonem consulisses, satis tuto consilium ejus vel iudicium sequereris, *Et ecce plusquam Salomon hic.* (*Math. xii.*)

Sed audio adhuc nescio quem reclamantem, et dicentem: Si velimus reddere bonum pro malo, beneficium pro injuria, benedictionem pro maledicto, insolescent improbi, audaciores fient grassatores, opprimuntur justi, conculcabitur virtus. Non ita est: nam sæpe, ut Sapiens loquitur, *Responsio mollis frangit iram.* (*Prov. xv.*), nec raro patientia justî admirationi fuit persecutori, et de hoste amicissimum reddidit. Neque desunt in terris magistratus politici, et reges ac principes, quibus cura est, ut secundum severitatem legum coercerentur impii, et detur opera, ut justî quietam et tranquillam vitam ducant. Sed etiamsi aliquando dormitaret alicubi humana justitia, vigilat semper providentia Dei, quæ nullum malum impunitum et nullum bonum irremuneratum relinquit: et admirabili ratione facit, ut improbi dum se justos opprimere arbitrantur, illos exaltent et illustratores reddant. Sic enim loquitur Sanctus Leo: «Sævisi persecutor in Martyrem, sævisi, et auxisti palmam dum aggeras pœnam. Num quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierit triumphi etiam instrumenta supplicii?» (*Serm. de S. Laur.*) Quid idem dicere possumus de omnibus Martyri-

bus, necnon etiam de veteribus sanctis. Nihil enim magis illustravit et exaltavit Josephum Patriarcham, quam persecutio fratrum. (*Gen. xxxvii.*) Dum enim per invidiam illum Madianitis vendunt, causa illi fuerunt ut totius Ægypti, et fratrum suorum principes fieret. (*Ibid. xli.*)

Sed, his omissis, colligamus in summa, quanta et quam ingentia detrimenta patiuntur, qui, ut umbram dedecoris apud homines fugiant, injurias ab inimicis acceptas obstinato animo ulcisci volunt. Primum stultos se produunt cum velint majori malo tollere minus malum: est enim principium omnibus notum et ab Apostolo declaratum, cum ait: *Non sunt facienda mala ut veniant bona.* (*Rom. iii.*), sicut etiam non sunt facienda majora mala, ut tollantur mala minoræ. Qui injuriam accipit, incidit in malum pœnæ: qui vindictam facit, incidit in malum culpæ. At sine ulla comparatione majus est malum culpæ, quam pœnæ, siquidem pœna facit hominem miserum sed non malum; culpa facit miserum et malum: pœna privat hominem bono temporali; culpa privat bono temporali et æterno. Itaque similis est is qui, ut medeatur malo pœnæ, incidit in malum culpæ, et qui ut accomodet calcem cum nimis brevem abscondit sibi partem pedis: quæ manifesta insania est. Sed non inveniuntur, qui in rebus temporalibus ita insaniant: inveniuntur tamen homines plane excæcati qui non metuunt Deum gravissime offendere, ut umbram, ut dixi, humani dedecoris fugiant, vel ut honoris fumum apud homines conservent. *Isti enim incidunt in iram atque odium Dei;* unde nisi mature respiciant; et seriam penitentiam agant, sempiterno opprobrio, et supplicio mulcabitur, et gloriam ac decus æternam amittent. Deinde Diabolo et Angelis ejus, qui hostes illorum ad injuriam inferendam incitant, hæc ipsa de causa ut rixæ et inimicitia orientur, rem gratissimam faciunt. Quam turpe autem sit inimico sævisissimo generis humani potius gratificari, quam Christo, piorum omnium iudicio et considerationi relinquere. Præterea non raro accidit, ut qui injuriam accepit et ulcisci illam parat, inimicum suum graviter vulneret, vel occidat: et ex sententia principis confiteatis bonis, vel interimatur ipse, vel solum vertere cogatur, unde et ipse, et filii, et domus ejus tota infelicem vitam decere cogatur. Sic Diabolus ludit et illudit eos, qui mancipia

falsi honoris magis esse cupiunt, quam Christi regis optimi, servi et fratres, et coheredes regni amplissimi et sempiterni. Quare cum tanta, et tam gravis jactura maneat stultos homines, qui contra præceptum Domini inimicis reconciliari recusant omnes, qui sapiunt (*Math. v.*) Christum, magistrum omnium in Evangelio docentem, et de cruce factis doctrinam suam confirmantem, audiunt et sequuntur.

CAP. IV.

Explicatur ad litteram verbum secundum: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso. *Luc. xxiii.*

Alterum verbum, sive altera sententia a Christo in cruce prolata, teste Sancto Luca fuit illa magnifica promissio ad latronem secum in cruce pendentem: *Hodie mecum eris in paradiso.* (*Luc. xxiii.*) Occasio hujus sententiæ fuit, quod cum duo latrones cum eo crucifixi fuissent, unus a dextris, et alter a sinistris: unus ad peccata sua præterita adiecit, ut Christum blasphemaret, et imbecillitatis argueret, dicens: *Si tu es Christus saluum fac te ipsum, et nos.* Scribunt quidem Sanctus Mattheus (*Math. xxvii.*) et Sanctus Marcus (*Marc. xv.*), latrones cum Christo crucifixos imbecillitatem illi exprobrasse. Sed omnino credibile est Mattheum et Marcum accepisse auctoritatem multatam pro numero singulari, quod frequens est in Scripturis sanctis, ut Sanctus Augustinus observavit (*Lib. iii. cap. 16.*) in libris de consensu Evangelistarum. Nam et Apostolus ad Hæbræos scribens de Prophetis dicit: *Obtulerunt ora leonum, lapidati sunt, secti sunt, circumierunt in melotus, in pellibus caprinis.* (*Heb. xi.*) et tamen qui obtulavit ora leonum, unus fuit Daniel, et qui lapidatus est, unus Jeremias fuit, et qui sectus est, unus Isaias. Adde, quod Mattheus et Marcus non diserte scribunt, utrumque latronem exprobrasse Christo sicut Lucas diserte scribit, *Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum.* (*Luc. xxiii.*) Accedit quoque, quod nulla est ratio, cur idem latro nunc blasphemabat, mutasse sententiam, et Christum laudasse, quando audivit eum dicentem: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt,* repugnat Evangelio manifeste, Sanctus enim Lucas narrat, Christum pro persecutoribus suis orasse Patrem,

antequam latro deterior inciperet blasphemare. Itaque sequenda est sententia S. Ambrosii (in *Luc.* XIII.) et S. Augustini, qui (*Lib. III. de consensu Evangel.*) ex duobus latronibus unum solum blasphemasse, et alterum laudasse et defendisse Christum sentiunt. Igitur latroni blasphemanti respondit alter: *Neque tu times Deum, quod in eadem condemnatione es?* Felix iste latro ex consortio crucis Christi, et ex luce divina, quæ ei affulgere cœperat, fratrem suum corripere, atque ad meliorem mentem convertere satagit. Verborum autem ejus hæc sententia est: Tu quidem Judæos blasphemantes imitari voluisti: sed illi nondum judicium Dei timere didicerunt; quia vicisse se credunt, et de victoria sua exultant, cum Christum cruci affixum cœraunt: se autem liberos et solutos, et nihil mali patientes vident. Tu autem qui propter delicta tua suspensus in cruce ad mortem properas, quare non incipis Deum timere? cur addis peccata peccatis? Deinde proficiens in opere bono, et luce gratiæ Deus auctus, confitetur peccata sua, et Christi innocentiam prædicat, *Et nos quidem, inquit, justè damnati sumus ad crucem, Nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali gessit.* Postremo, crescente lumine gratiæ, addit: *Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.* Admiranda prorsus Spiritus sancti gratia in corde hujus latronis illuxit. (*Joan.* XVIII.) Apostolus Petrus negat; latro cruci affixus confitetur: discipuli euntes in Emmaüs, dicunt: *Nos autem sperabamus (Luc. XXIV.) hic autem confidenter loquitur, dicens: Memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Thomas Apostolus, nisi videat Christum resurrexisse, negat, se crediturum, latro in cruce Christum cruci affixum aspiciens, regem post mortem futurum non dubitat, (*Joan.* X.)

Quis latronem istum mysteria tam alta docuerat? Dominum vocat, quem nudum, vulneratum, dolentem, palam irrisum et despectum, secum pendere considerat: dicit venturum post mortem in regnum suum. Ex quo intelligimus, illum non somnariæ Christi regnum temporale in terris futurum quale Judæi expectant; sed æternum regem post mortem futurum in cœlis. Quis illum ista tam sublimia Sacramenta docuerat? nemo omnino, nisi Spiritus veritatis, qui prævenit (*Ps.* XX.) eum in benedictionibus dulcedinis. Dixit post resurrectionem suam Apostolis Christus: sic scriptum est, et sic *Oportuit*

pati Christum et ita intrare in gloriam suam. (Luc. XXIV.) Sed latro miro modo hoc ipsum prænovit, et confessus est eo tempore, quo nulla erat in Christo similitudo regnantis. Reges enim regnant dum vivunt, cum autem vivere desinant, regnare etiam desinant, latro vero aperte dixit, Christum per mortem iturum ad regnum. Id, quod in parabola quadam Dominus exposuit, cum ait: *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum et reverti. (Luc. XV.)* Hæc Dominus dixit proximo passioni, significans, se per mortem iturum in regionem longinquam, id est, ad alteram vitam, sive ad cœlum, quod longissime distat a terra: iturum autem, ut acciperet sibi regnum maximum et sempiternum ac postea rediturum in die judicii, ut redderet omnibus quod in hac vita meruerant, sive præmium sive poenam. De hoc igitur regno Christi quod statim a morte accepturus erat, latro sapiens dicit, *Memento mei, cum veneris in regnum tuum.* At nonne Christus Dominus etiam ante mortem Rex erat? omnino: nam ideo Magi clamabant: *Ubi est, qui natus est Rex Judæorum?* (*Matth.* II.) Et Christus ipse Pilato dixit: *Tu dicis quia Rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati. (Joan. XVIII.)* Sed tamen Rex erat in hoc mundo, quasi peregrinus inter hostes, et ideo non agnoscebatur, ut rex nisi a paucis, et contemnebatur, et excipiebatur a plurimis. Itaque ideo dixit in parabola supra citata, se iturum *In regionem longinquam accipere sibi regnum, nec dixit, Acquirere quasi alienum, sed Accipere suum, et reverti, et latro sapienter dixit: Cum veneris in regnum tuum.*

Porro Christi regnum hoc loco non intelligitur potestas regia, vel dominium, hoc enim ab initio habuit, juxta illud Psalmi: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus. (Psalm. II.)* Et alio loco: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. (Psalm. XXI.)* Et Isaias dicit: *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis: et factus est principatus super humerum ejus. (Isai. IX.)* Et Jereias: *Et suscitabo David germen justum, et regnabit Rex et sapiens erit: et faciet judicium et justitiam in terra. (Jerem. XXXII.)* Et Zacharias: *Exulta satis, filia Sion, jubila, filia Jerusalem: Ecce Rex tuus venit tibi justus, et Salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pullum filium*

asinæ. (*Zach.* IX.) Non igitur de hoc regno loquitur Christus in parabola de regno accipiendo, neque bonus latro, cum ait: *Memento mei, cum veneris in regnum tuum:* sed loquitur uterque de perfecta beatitudine, per quam homo eximitur ab omni servitute et subjectione rerum creaturarum; et soli subjicitur Deo cui servire regnare est, et ab ipso Deo constituitur super omnia opera ejus. Hoc regnum, quod attinet ad beatitudinem animæ, Christus habuit ab initio conceptionis suæ: sed quantum ad corpus, non habuit de facto, sed solum de jure, nisi post resurrectionem. Dum enim peregrinaretur in terris, subjectus erat fatigationi, fami, siti, injuriis, vulneribus, et ipsi morti, quia tamen illi debebatur gloria corporis, ideo post mortem intravit in gloriam suam, quæ videlicet illi debita erat. Sic ipse Dominus loquitur post resurrectionem: *Nonne hæc oportuit pati Christum et ita intrare in gloriam suam (Luc. XXI.)?* quæ quidem gloria ideo etiam dicitur sua, quia potest eam aliis etiam dare; et inde quoque dicitur *Rex (Psalm. XXIII.) et Dominus gloriæ (I Corint. II.), et Rex regum (Apoc. X.);* et ipse dicit Apostolis: *Ego dispono vobis regnum (Luc. XXII.):* nos enim gloriam et regnum accipere possumus, sed non dare et dicitur nobis: *Intra in gaudium Domini tui (Matt. XXV.),* non, in gaudium tuum. Hoc igitur est regnum, de quo bonus latro dicit: *Cum veneris in regnum tuum.*

Sed prætervenda non sunt eximie virtutes, quæ micant in oratione istius sancti latronis, ut minus mirentur, cum responsonem Christi Domini audimus: *Domine, inquit, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Dominum appellat, quo titulo se famulum, vel mancipium potius emptitium esse fateatur, et Christum ut redemptorem agnoscat. Addit, *Memento mei,* quod est verbum plenum fide, spe, dilectione, devotione, humilitate. Nam ait, Si poteris: quoniam credit, eum omnia posse. Non dicit, si placebit tibi: quia de charitate ejus et pietate orbis confidit. Non dicit, Cupio regni consortium; quia humilitas ejus id non ferebat. Denique nihil in particulari petit, sed tantum, *Memento mei,* ac si dicere vellet, si solum dignaberis meminisse mei, si in me oculum tuæ benignitatis declinare volueris, id mihi satis est, quia de tua potentia et sapientia certus sum, et de pietate et charitate omnino confido. Adjungit postremo: *Cum veneris*

in regnum tuum, ut ostendat, se nihil fragile aut caducum petere, sed ad sola sempiterna et sublimia suspirare.

Sequitur, ut responsonem Christi audiamus. *Amen, inquit, dico tibi: hodie mecum eris in paradiso.* Illud, *Amen,* est vox Christo solemniss, qua utebatur, cum aliquod serio affirmare vellet. Certe sanctus Augustinus (*Tract. 41 in Joan.*) non timuit dicere, istam vocem esse quasi juramentum Christi: non est enim proprie juramentum, quia cum Dominus apud Matthæum dixerit: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino (Matth. V.),* et paulo post: *Sit autem sermo vester, est, est, non, non; quod autem his abundantius est, a malo est;* non est ullo modo credibile, Dominum toties juravisse, quoties pronuntiavit *Amen,* cum vocem illam *Amen* frequentissime usurpaverit, et apud Sanctum Joannem non solum *Amen, sed Amen, amen.* Recte igitur Sanctus Augustinus non dixit, *Amen esse juramentum, sed quasi juramentum Christi.* Significat enim ea vox: vere, et cum quis ait, *vere dico tibi,* serio affirmat, quod est proprium juramenti. Christus igitur optima ratione latroni dixit, *Amen dico tibi;* id est omnino affirmo, et tantum non juro: quoniam tribus de causis potuisset latro ambigere de promissione Christi, nisi tam asseveranter affirmaret. Primum ratione personæ propriæ, quæ non videbatur ullo modo tanto præmio vel tanto munere digna. Quis enim suspicare potuisset, latronem de cruce ad regnum repente posse transire? Deinde, ratione personæ Christi promittentis, qui tunc videbatur ad extremam inopiam et debilitatem et calamitatem redactus. Potuisset enim latro sic ratiocinari: Si iste non potuit vivens aliquod amicis suis præstare, quomodo poterit mortuus? Denique ratione rei promissæ: promittebatur enim paradisi: atqui paradisi, ut tunc notus erat, non ad animas, sed ad corpora pertinebat. Siquidem paradisi nomine, terrestris paradisi apud Hebræos significabatur, creditibilis erat latroni, si Dominus dixisset: *Hodie mecum eris in refrigerii loco cum Abraham, Isaac, et Jacob.* Ob istas igitur causas jure Dominus promissis illa verba: *Amen dico tibi.*

Hodie. Non dicit, In die judicii cum justis ad dexteram te locabo; non ait, post aliquot annos purgatorii, ad refrigerium te perducam: non, post aliquot menses vel dies te consolabor: sed *Hodie,* antequam sol occum-

bat, mecum transibis de patibulo crucis ad delicias paradisi. Mira liberalitas Christi, mira felicitas peccatoris. Non sine causa Sanctus Augustinus in lib. de Origine animæ (Lib. 1. cap. 9.), Sanctum Cyprianum secutus existimat latronem illum posse vocari martyrem; et ideo sine purgatorio transivisse de hoc mundo ad patriam. Martyrem autem ideo posse vocari bonum latronem, quia publice confessus est Christum, quando ne ipsi quidem Apostoli verbum de eo facere audebant. Itaque ob liberam confessionem, habitam fuisse apud Deum mortem illius cum Christo, ac si eam pertulisset pro Christo. Illud autem *Mecum eris*, quamvis nihil promitteretur aliud, magnum præmium latroni fuisset, nam ut scribit Sanctus Augustinus, *Ubi male poterat esse cum illo? et ubi bene esse poterat sine illo? (Tractat. 51. in Joan.)* Non enim parvam mercedem promisit Christus iis, qui eum sequuntur, quando dixit: *Si quis mihi ministrat, me sequatur: et ubi sum ego, illic et minister meus erit. (Joan. XII.)* Sed non societatem suam solum promisit, sed addidit *In paradiso.*

Quid hoc loco paradiso significet, etiamsi nonnulli ambigere videantur, non videtur in questionem revocari posse. Certum enim est. Christum ea die post mortem fuisse cum corpore in sepulcro, cum anima apud inferos, id enim disertis verbis, symbolum fidei tradit. Certe autem neque sepulcro, neque inferis nomen paradisi celestis aut terrestris attribui potest. Non sepulcro quod illud angustissimus fuerit locus, et solis cadaveribus recipiendis aptus: ut omittam, quod in eo sepulcro solum Christi corpus, non enim latronis, positum fuerit, proinde si de eo loco ageretur, non fuisset adimpleta promissio, *Hodie mecum eris.* Neque vero inferis ulla ratione paradisi nomen aptari potest. Paradisus enim significat hortum deliciarum. Et quidem in paradiso terrestri erant arbores florigere et fructiferae, erant aque limpidissima, erat aeris amenitas maxima. In paradiso celesti erant et sunt deliciae immortales, lumen indeficiens, sedes beatorum. Apud inferos vero, etiam in ea parte, ubi SS. Patrum anime morabantur, nulla erat lux, nulla delicia: non quidem ille anime torquebantur, sed contra potius consolabatur eas et exhilarabat spes redemptionis futurae, et visitatio Christi ad eos venturi. Sed tamen in obscuro carcere quasi

captivæ detinebantur. Sic enim loquitur Apostolus Prophetam exponens: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem. (Ep. IV, Psal. LXVII.)* Et Zacharias ait: *Tu quoque in sanguine Testamenti tui emisisti vincetos tuos de lacu in quo non est aqua. (Zach. IX.)* Ubi vocabula illa, *Vinctos tuos, et de lacu, in quo non est aqua*, non paradisi amenitatem, sed carceris obscuritatem significant. Igitur nomen paradisi hoc loco nihil significat aliud, nisi beatitudinem animæ, quæ in visione Dei posita est: illa enim vere paradisi deliciarum est, non corporalis aut localis, sed spiritualis et celestis. Atque hæc est ratio, cur petenti latroni, ac dicenti: *Memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Christus non responderit *Hodie mecum eris* in regno meo, sed *In paradiso*, quia non fuerat Christus ea die futurus in regno suo, id est, in perfecta felicitate corporis et animæ, sed in die resurrectionis ad regnum illud perventurus erat, quando corpus habiturus erat immortale, impassibile, gloriosum, ac nulli omnino servituti vel subjectioni obnoxium. Neque in hoc regno sociam habiturus erit bonum latronem usque ad communem resurrectionem, atque omnium iudicii diem. Verissime autem et proprie illi dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso*, quoniam illa ipsa die communicaturus erat tum animæ boni latronis, tum animabus omnium sanctorum apud inferos degentium, gloriam visionis Dei, quam ipse ab ipsa conceptione acceperat, hæc enim est gloria sive felicitas essentialis, atque id bonum, quod est præcipuum in celesti paradiso. Et est sane admiranda proprietates verborum Christi. Non enim dixit: *Erimus hodie in paradiso*, vel: *Adibimus hodie paradysum*, sed: *Mecum eris hodie in paradiso*. Quasi dicere voluisset: *Tu mecum es hodie in cruce*, sed non es mecum in paradiso, in quo ego sum, quoad portionem animæ superiorem, sed paulo post, hæc ipsa die, mecum eris non solum extra crucem, sed etiam intra paradysum.

CAP. V.

De primo fructu verbi secundi.

Ex verbo secundo in cruce prolato aliquot eosque eximios fructus colligere possumus. Primus fructus est consideratio immensæ misericordiæ et liberalitatis Christi, et quam bonum atque utile sit illi servire. Christus

oppressus doloribus, potuisset latronem orantem non audire, sed charitas maluit oblivisci dolorum acerbissimorum, quam miserum peccatorem confitentem non audire. Idem Dominus ad maledicta et exprobationes Sacerdotum et militum omnino obmutuit, sed ad clamorem pauperis penitentis et confitentis charitas obmutescere non potuit. Ad maledicta obmutuit, quia patiens est, ad confessionem non obmutuit, quia benigna est, sed de liberalitate quid dicemus? Qui serviunt temporalibus dominis sæpe multum laborant, et modicum est, quod lucrantur. Certe non paucos videmus quotidie, qui in aulis principum ætatem contriverunt, et in senio postea domum redeunt pene mendici. Christus autem princeps vere liberalis, vere magnificus, nihil accepit ab isto latrone, nisi pauca verba bona, et bonum illi consequendi desiderium; et ecce qualem mercedem accepit. Ipsa die, primum dimittuntur ei debita multa, quæ toto vitæ tempore peccando contraxerat, deinde admiscetur principibus populi sui, Patriarchis videlicet et Prophetis, denique assumitur ad consortium mensæ suæ, dignitatis suæ, gloriæ suæ, atque adeo omnium bonorum suorum: *Hodie*, inquit, *mecum eris in paradiso.* Et quod dixit, fecit, neque distulit mercedem ejus ad alteram diem, sed illa ipsa die (*Luc. VI.*) mercedem plenam, conferentem, cogitatam, superfluentem dedit in sinum ejus.

Neque cum solo latrone isto Christus hoc fecit. Reliquerunt Apostoli naviculas, aut telonia, aut domunculas suas, ut Christo servirent, ille vero constituit *Eos principes super omnem terram (Psal. XLIV.)*, subiecit (*Matth. X.*) eis *Dæmonia et serpentes*, et omnia morborum genera. Dedit aliquis, ut Christo obsequeretur, pauperi cibum, aut vestes (*Matth. XXV.*): audiet in die iudicii: *Esurivi, et dedisti mihi panem, nudus eram, et vestisti me, accipe ergo et posside regnum sempiternum.* Denique, ut alia prætermittam, audi liberalitatem Domini plane incredibilem, nisi Deus esset, qui promittit: *Omni, qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit.* Explicant autem Sanctus Hieronymus et alii sacri Doctores hanc promissionem (*In Comment. ad cap. Matth.*), ut hæc sit eorum verborum sententia, qui rem aliquam temporariam pro Christo in præsentī vitā dimi-

serit, duplicem mercedem accipiet, et utramque incomparabiliter majorem, quam sit res illa pro Christo dimissa. Primum enim accipiet spirituale gaudium, sive spirituale donum in hac vita, centuplo majus ac pretiosius quam sit res illa pro Christo dimissa, sic ut recto iudicio malit vir ille spirituale illud bonum sibi retinere, quam illud cum centum domibus, vel agris, vel aliis rebus similibus commutare. Deinde ac si merces ista exigua aut nulla fuisset, accipiet felix ille mercator in futuro sæculo vitam æternam; qua voce immensa bonorum omnium copia significatur.

Hæc videlicet est Christi Regis maximi liberalitas in eos, qui serio se ipsius servitio mancipare non dubitant. An non igitur stulti sunt, qui, Christo dimisso, Mammonæ, aut gulae, aut luxuriæ servire cupiunt? Sed, inquam, qui Christi divitias non noverunt, ista verba sunt, nos enim videmus Christi famulos plerumque pauperes, sordidos, abjectos, tristes: istud vero centuplum, quod magnificas, nunquam vidimus. Ita est, carnalis homo non vidit unquam illud centuplum, quod Christus promisit, quia non habet oculos, quibus videri potest: neque unquam solitum illud gaudium gustavit, quod pura conscientia et vere charitas in Deum degustare solet. Sed exemplum conferre volo, ex quo utrumque carnalis etiam animus spirituales delicias et divitias suspicari possit. Legitur in libro exemplorum de illustribus viris ordinis Cisterciensis (*Dist. 3. exempl. 26.*) Arnulphum quendam virum nobilem et divitem relictis omnibus factum esse Monachum Cisterciensem sub Abbate Sancto Bernardo. Hunc Deus flagellis durissimis variorum morborum, presertim circa finem vitæ, exercuit. Sed cum doloribus acrius torqueretur, cepit magna voce clamare, ac dicere: *Vera sunt omnia, quæ dixisti, Domine Jesu.* Interrogantibus, qui astabant, cur ista diceret, ait: *« Dominus in Evangelio suo dicit, qui reliquerit divitias, et omnia, quæ habet propter ipsum, eum accepturum centuplum in hac vita, et postea vitam æternam. Ego vim hujus promissionis, nunc demum intelligo et fateor, me nunc centuplum accipere omnium quæ dimisi: si quidem immensa hujus doloris acerbitas adeo mihi sapit propter spem divinæ miserationis, quæ in ea reposita est mihi, ut ac ipsa caruisse me nolim, pro centuplicata mundi substantia, quam reliqui,*